

MALİYYƏ ANALİZİNİN ƏHƏMİYYƏTİ VƏ MÜASİR SAHİBKARLIQ İQTİSADİYYATININ APARICI QÜVVƏSİ KİMİ

DİLQƏM MİRƏLİYEV

*Your Fianance MMC-nin
təsisçisi və direktoru**E-mail: dmiraliev@gmail.com*

Latın sözü olan “Maliyyə” termini “finis”dən yaranmış, “son, axırncı, finiş” mənalarını verən bu sözdən, sonralar “finansia” sözü əmələ gəlmişdir [5, s.10]. XIII-XV əsrlərdə Avropa ölkələrinin ticarət məntəqələrində bu söz “pul ödəməsi” mənasında işlədilir və ticarət subyektləri arasında istənilən pul münasibətlərini ifadə edirdi. XVI əsrdən etibarən Avropa ölkələrindən olan Fransada bu termin ictimai gəlir və xərclərin məcmusu mənasında istifadə edilməyə başlanmışdı. Qısa müddət sonra isə “publik finansia”, yəni “ictimai maliyyə” termini olaraq daha geniş yayıldı. V.İ.Dal bu termini “dövlətin gəlir və xərclərinə aidiyyəti olan hər şeyin məcmusu” kimi izah etmişdir [1, s.17].

Gündəlik həyatda maliyyə münasibətləri pul münasibətləri sayılsa da, istənilən pul münasibətləri maliyyə münasibətləri hesab oluna bilməz. Çünki maliyyə münasibətlərinin mövcudluğu əmtəə-pul münasibətləri ilə əlaqədardır. Orta əsrlərdə mövcud olan Azərbaycan feodal dövlətləri də pul ödəmələrindən geniş istifadə etmişlər. Orta əsrlərdə mövcud olan dövlətlərin maliyyəsi dövlət ilə əhali arasındakı münasibətlər sistemini əhatə edirdi ki, onun köməyi ilə dövlət əhalidən müxtəlif vergilər almaq yolu ilə natural və pul fondlarını təşkil edirdi. İqtisadi kateqoriya olan maliyyə münasibətləri dövlət quruluşu və əmtəə-pul münasibətlərinin inkişafı, cəmiyyətdə pul vəsaitlərinin bölgüsü və təkrar bölgüsü nəticəsində əmələ gəlmişdir. İqtisadiyyatın inkişafı və dövlətin qüdrəti maliyyənin həcmindən və düzgün istifadəsindən asılı olduğu üçün o, dövlətin qan-damar sistemi hesab olunur. Maliyyə, dövlətin sosial-iqtisadi siyasətinin həyata keçirilməsində mühüm rol oynayan amillərdən biridir.

Bildiyimiz kimi, hər bir dövlətin iqtisadi qüdrəti onun maliyyə vəsaitinin həcmi ilə ölçülür. Maliyyə vəsaitinin həcmi isə, əsasən maddi istehsal sahəsindən, yəni istehsalın inkişafından və əmək məhsuldarlığından asılıdır. Maliyyə, ümumiləşdirici iqtisadi termin olaraq pul vəsaitlərinin, maliyyə resurslarının yaranması, hərəkəti, bölgüsü və yenidən bölgüsü və istifadə edilməsi prosesində dövlət, regionlar, təsər-

rüfat subyektləri arasında qarşılıqlı hesablaşmalar, pul tədavülü vasitəsilə meydana çıxan iqtisadi münasibətlərin məcmusudur.

Maliyyə ÜDM-də istehlak fondu ilə yığım fondu arasında optimal proporsiyanın yaradılmasında əsas vasitədir. Dövlətin daxili və xarici vəziyyətindən asılı olaraq, bu proporsiyalar daim təkmilləşdirilməlidir. Bu isə, maliyyə sistemi vasitəsi ilə həyata keçirilir. ÜDM-nin bölgüsü də maliyyə vasitəsilə baş verir və qeyri-istehsal sahəsində çalışanlar, ÜDM-nin bölgüsündə ondan pay ala bilmirlər. Lakin onun yenidən bölgüsü prosesində (dövlət büdcəsi vasitəsilə), bu sahələrdə işləyənlər milli gəlirdən pay alırlar.

Hər bir ölkənin sosial-iqtisadi həyatında mühüm rol oynayan maliyyənin öz funksiyaları vardır və onlar, bu gün də ən çox müzakirə olunan məsələlərdəndir. Ümumiyyətlə, mahiyyət hər hansı bir predmetin çoxsaylı xüsusiyyətlərini özündə birləşdirən daxili məzmunursa, funksiya isə, obyektin xarici, yaxud zahiri cəhətlərini özündə əks etdirir [6, s.504; 1, s.18-19].

Maliyyənin funksiyaları (bölgü və nəzər funksiyaları) haqqında məlumat verən bir çox müəlliflər onu fərqli mənalarda izah etməyə çalışmışlar. Bu müəlliflərdən bir olan V.M.Rodionov belə yazır: “Maliyyənin funksiyaları-onların sayı və məzmunu, bu iqtisadi kateqoriyanın mahiyyəti və onun spesifik ictimai təyinatı baxımından düzgün həll edilə bilər. Bölgü münasibətlərinin xüsusi sahəsi olan maliyyənin mahiyyəti, ilk öncə, bölgü funksiyası vasitəsilə həyata keçirilir. Məhz bu funksiya vasitəsilə maliyyənin ictimai təyinatı-hər bir təsərrüfat subyektinin məqsədli təyinatı olan və pul fondları formasında istifadə edilən maliyyə resursları ilə təmin edilməsi həyata keçirilir. Maliyyənin bölgü prosesindəki xüsusiyyətlərini “siqnallaşdırıcı” digər funksiyası isə nəzarət funksiyasıdır” [7, s.22-23; 1, s.19]. Bəzi müəlliflərə görə, maliyyəni digər iqtisadi kateqoriyalardan fərqləndirmək üçün, ancaq ona xas olan spesifik xüsusiyyətləri müəyyən etmək lazımdır. Əslində bölgü və nəzarət bir çox iqtisadi kateqoriyalar üçün səciyyəvi haldır. “İqtisadi kateqoriyaların rolu onun funksiyalarından çox ge-

nişdir. Bəzən bu kateqoriyalara, onların gerçəklikdəki fəaliyyətinə uyğun gəlməyən funksiyalarını da aid edirlər. Bu ondan irəli gəlir ki, dövlət tərəfindən təşkil edilən istənilən iqtisadi münasibətlər həm də idarəetmə funksiyasına malikdirlər. Nəzarət əslində idarəetmə funksiyasının tərkib hissəsidir” [8, s.10]. E.Voznesenski və B. Sabantiyə görə maliyyənin dövlət fondlarının yaradılması və dövlətin öz funksiyalarının yerinə yetirməsi üçün bu fondlardan istifadə etməsi kimi iki funksiyası vardır. M.Romanovski qeyd edir ki, “pul vahidlərinin yaradılması və istifadəsində (mərkəzi və qeyri-mərkəzi formada) heç bir iqtisadi kateqoriya maliyyə kateqoriyası kimi geniş səlahiyyətlərə malik deyildir. Maliyyə pul vəsaitlərinin hərəkəti, pul fondlarının yaradılması və inkişafında nəzarət funksiyasını həyata keçirir” [9, s.16; 1, s.20].

İqtisadi subyektlərin gəlirlərinin formalaşması metodlarından asılı olaraq maliyyə sistemini mərkəzləşdirilmiş maliyyələrə (açıq maliyyələrə) və mərkəzləşdirilməmiş maliyyələrə (təşkilatların maliyyələri və ev təsərrüfatlarının maliyyələri) bölmək olar. Pul münasibətlərinin təşkilati forması kimi maliyyə sistemi maliyyə resurslarının formalaşmasını və istifadəsini təmin edən bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olan üç: təsərrüfatçılıq subyektlərinin, əhalinin, dövlət və yerli idarəetmə orqanlarının altsisteminə bölünür. Hər bir ayrıca sistemdə maliyyə resurslarının yaranması və istifadəsinin spesifik forma və metodları istifadə edilir. Onlardan hər biri xüsusi funksional təyinat və müvafiq maliyyə mexanizminə malikdir. Azərbaycanın maliyyə sisteminin tərkibi sferalar, altsistemlər və həlqələr üzrə təsnifatı aşağıdakı kimi verilmişdir: Maliyyə sisteminin əsası qeyri-mərkəzləşdirilmiş maliyyələr sayılır, çünki məhz bu sferada dövlətin maliyyə resurslarının üstün payı formalaşır. Bu resursların bir hissəsi maliyyə hüququ normalarına uyğun olaraq bütün səviyyələrdə büdcə gəlirlərinə və büdcədənkənar fondlara yenidən bölüşdürülür. Bu zaman göstərilən vəsaitlərin xeyli hissəsi gələcəkdə büdcə təşkilatlarının; subvensiya şəklində kommersiya təşkilatlarının maliyyələşdirilməsinə yönəldilir, eləcə də sosial transfertlər (pensiya, yardım, təqaüd və s.) formasında əhaliyə qaytarılır [10, s.16; 1, s.24].

Qeyri-mərkəzləşdirilmiş maliyyələr arasında əsas yeri kommersiya təşkilatlarının maliyyələrinə aiddir. Burada maddi nemətlər yaradılır, əmtəələr istehsal olunur, xidmətlər göstərilir, cəmiyyətin başlıca istehsal və sosial inkişaf mənbəyi sayılan mənfəət formalaşır. İnkişaf etmiş dünya ölkələrinin qeyri-mərkəz-

ləşdirilmiş maliyyələr sistemində və bütövlükdə maliyyə sistemində maliyyə vasitəçilərinin maliyyələri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Maliyyə vasitəçilərinə müvəqqəti sərbəst pul vəsaitlərinə malik şəxslərlə pul vəsaitlərinə ehtiyacı olan şəxslər arasında qarşılıqlı fəaliyyətin təşkilində ixtisaslaşan firmalar daxildir. İnkişaf etmiş dünya ölkələrində maliyyə sisteminin bu həlqəsində hər şeydən əvvəl investisiya məqsədləri üçün istifadə edilən nəhəng maliyyə resursları təmərküzləşmişdir [1, s.24].

Maliyyə vasitəçilərinin tiplərinin müxtəlifliyinə baxmayaraq, onlar aşağıdakı ümumi funksiyaları: maliyyə resurslarının səmərəli yerləşməsinə onların son istehlakçılarına uyğun təmin etməklə müxtəlif “maliyyə məhsullarını” əldə etmək və satmaqla yerinə yetirirlər. Ev təsərrüfatlarının maliyyələri həm vergi tədiyələri vasitəsilə mərkəzləşdirilmiş maliyyələrin formalaşmasında, həm də ölkənin tədiyə qabiliyyətli tələbinin formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynayır. Əhalinin gəlirləri nə qədər çox olarsa, onun müxtəlif növ maddi və qeyri-maddi nemətlərə tələbi bir o qədər yüksək olar və iqtisadiyyatın, sosial sferanın inkişafı üçün böyük imkanlar yaranar. Qeyri-kommersiya təşkilatlarının maliyyələri gəlirlərin formalaşması, onların istifadə olunması qaydası, əmlaka sahibolma və s. ilə əlaqədar öz spesifik xüsusiyyətlərinə malikdir.

Maliyyə münasibətlərinin tarixi xarakteri göstərir ki, istənilən tarixi mərhələdə hər bir dövlət, öz funksiyalarını yerinə yetirmək üçün lazımı fondları yaratmalı və istifadə etməlidir. Həmin fondların yaradılmasının metod və formaları bir-birindən əsaslı surətdə fərqlənə bilər. Fondların yaranma mənbələri isə həmişə məhdud olmuşdur. İndiyə qədər heç bir dövlət quruluşu öz ehtiyaclarını tam ödəmək üçün bütün gəlir mənbələrini aşkar etmək imkanına malik olmamışdır. Burada söhbət gəlirin əldə edilmə formasından deyil, obyektədən tutumlardan gedir. Belə obyektlər timsalında gəlir və mülkiyyət çirixi etmişdir [1, s.25].

1918-ci ildə yaradılan Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin iqtisadi siyasətində ən mühüm istiqamətlərdən biri maliyyə-vergi və valyuta siyasəti olmuşdur. Müstəqil dövlətin maliyyə, vergi, bank-kredit sistemini yaratmaq üçün 82-dən çox qanun layihəsi işlənib parlamentə təqdim olunmuş və onların əksəriyyəti qısa müddətdə qəbul olunmuşdu. Bu dövrdə dövlətin maliyyə siyasətinin əsas məqsədi - dövlətin pul tədaviyəsini qaydaya salmaq-

dan ibarət idi. Bunun üçün xəzinəyə müəyyən rüsum keçirmək şərti ilə (ixrac olunan xammal dəyərinin 25%-i) xammal ixracına icazə verilməsinə dair Qanun (11 dekabr 1919) qəbul edilmiş, ölkə xaricinə gizli yolla platin, qızıl və gümüş aparılmasına dair məsuliyyət məsələsinə baxılmış, daxili bazarı tənzimləmək məqsədilə, Azərbaycandan kənara göndərilən əmtəələr üçün yeni müvəqqəti gömrük tariflərinin tətbiq edilməsi haqqında Qanun (9 fevral 1920) təsdiq olunmuş, çevik maliyyə-vergi siyasəti yeridilmiş, xaricdən ölkəyə gömrüksüz gətirilən malların siyahısı (bu siyahıya 200-dən çox məhsulun adı daxil edilmişdir) müəyyənləşdirilmiş və digər işlər görülmüşdür [1, s.28].

Azərbaycanın, 70 il ərzində tərkibində olduğu sosializm sistemi üçün səciyyəvi olan ümumdövlət maliyyəsi-dövlət büdcəsi, dövlət kreditini, dövlət sosial, əmlak və şəxsi sığortaları özündə birləşdirmişdir. Xalq təsərrüfatı sahələrinin maliyyəsinin tərkibinə isə, dövlət, kooperativ müəssisə və təşkilatlarının maliyyəsi daxil olmuşdur. Dövlət müəssisələrinin və onların yuxarı orqanlarının maliyyəsi isə dövlət maliyyəsinə təşkil etmişdir.

1991-ci ildə öz müstəqilliyini elan edən Azərbaycanın bazar iqtisadiyyatına keçid şəraitində, yeni maliyyə siyasətini yürütməsi və maliyyə münasibətlərinin yenidən qurulması obyektiv zərurətə çevrilmişdir. Bu gün dövlətin maliyyə sistemi - mərkəzləşdirilmiş pul resursları fondlarının yaradılması, bölgüsü və istifadəsi üzrə yaranan iqtisadi münasibətlər sistemidir. Azərbaycan Respublikasının dövlət maliyyə siyasəti dövlət və hökumət xərclərini tənzimləyir və fiskal tədbirləri həyata keçirir. Fiskal siyasət-dövlətin, büdcə vəsaitinin yaranması və istifadəsi ilə bağlı yeritdiyi maliyyə tədbirləri sistemidir. Bazar iqtisadi münasibətlərində maliyyə siyasəti dövlətin iqtisadi siyasətinin əsas tərkib hissələrindən biridir. Onun əsas prinsipləri dövlət siyasətinin əsas prinsipləri ilə uzlaşmalıdır. Maliyyə siyasəti iqtisadi maraqların təmin edilməsində çox mühüm rol oynayır. Ümumi halda, dövlətin maliyyə siyasəti dövlətin öz funksiyalarını yerinə yetirməsi üçün maliyyə resurslarının səfərbər edilməsi, onların bölgüsü və yenidən bölgüsü, vahid iqtisadi sistemdə istifadə edilməsi, lazımı iqtisadi səmərənin əldə edilməsi və bununla da cəmiyyətdə iqtisadi sabitlik və artıma yönəlmiş tədbirlərin məcmusudur [5, s.58-62; 1, s.29].

Maliyyə siyasəti-dövlətin iqtisadi siyasətinin mühüm tərkib hissələrindən biri olduğu üçün, onun mü-

hüm tərkib hissələri olan maliyyə strategiyası və maliyyə taktikasını bir-birindən fərqləndirmək lazımdır. Maliyyə strategiyası - maliyyə siyasətinin, perspektiv və daha böyük miqyaslı məsələlərinin həllini nəzərdə tutan uzunmüddətli kursdur. Onun işlənilib hazırlanması prosesində maliyyənin əsas inkişaf istiqamətləri proqnozlaşdırılır, istifadə yolları və maliyyə münasibətlərinin təşkili prinsipləri müəyyən edilir. Maliyyə siyasəti sahəsində uzunmüddətli məqsədlərin seçilməsi və məqsədli proqramların tərtib edilməsi, sosial-iqtisadi inkişafın başlıca istiqamətlərində maliyyə resurslarının cəmlənməsi üçün zəruridir.

Maliyyə taktikası - çevik maliyyə resurslarının toplanması və maliyyə əlaqələrinin təşkilinin vaxtında tənzimlənməsi yolu ilə, müəyyən (konkret) vaxtda cəmiyyət qarşısında duran məsələlərin həllinə yönəlmişdir. Maliyyənin həm strategiya, həm də taktikası qarşılıqlı surətdə əlaqəlidir. Maliyyə taktikası, cəmiyyətin sosial-iqtisadi inkişafının əsas cəhətlərini və problemlərini aşkara çıxarılması nəticəsində, müəyyən və konkret vaxt ərzində, az məsrəf və itkilər hesabına nəzərdə tutulmuş məsələlərin həllinə şərait yaradır.

Maliyyə siyasətinin uğurla həyata keçirilməsi üçün maliyyə mexanizmindən istifadə edilir. Maliyyə mexanizmi - maliyyə funksiyalarının praktiki surətdə həyata keçirilməsinin təzahür forması olub, maliyyə sistemi subyektlərinin obyektə təsir vasitəsidir. Onu həm də, dövlətin istifadə etdiyi maliyyənin müxtəlif forma və metodlarının məcmusu kimi də qəbul etmək olar.

Maliyyə mexanizminin əsas elementlərinə - dövlətin gəlir və xərclərinin müəyyən edilməsi, büdcə sisteminin təşkili zamanı istifadə olunan maliyyə resursları və onların yaradılmasının forma və metodları, həmçinin bu sahəyə aid qanunverici norma və normativlər daxildir. Bu mexanizmi, dövlətin maliyyə siyasətinin müxtəlif forma və metodlarının məcmusu kimi də qəbul etmək olar. Maliyyə mexanizminin elementləri çox zəngindir.

Dövlət iqtisadi siyasətinin əsas istiqamətlərinə, həmçinin maliyyənin inkişaf qanunauyğunluqlarına əsaslanaraq, məcmu ictimai məhsulun və yeni yaradılmış gəlirin bölgüsü metodlarını, pul yığımı formalarını, maliyyə resurslarının istifadə istiqamətlərini müəyyən edir. Maliyyə vəsaitlərindən səmərəli istifadə edilməsində maliyyə münasibətlərinin müxtəlif forma və metodlarının düzgün istifadəsinə nəzarət, onların təşkili üsullarının düzgün proqnoz-

laşdırılması, planlaşdırılması və normativlərin tətbiqini zəruri edir.

Beləliklə, maliyyə mexanizmi - maliyyə siyasətinin daha dinamik hissəsidir. O, ölkənin sosial-iqtisadi həyatında baş verən cari dəyişiklikləri operativ əks etdirir. Maliyyə siyasətinin məzmunu yalnız konkret şəraitlə deyil, həm də mövcud iqtisadi münasibətlərin xarakteri və tipi ilə müəyyən edilir. Bu isə öz növbəsində dövlətin iqtisadi siyasətinin konseptual istiqamətlərini müəyyən edir. Tarixən dövlətin maliyyə siyasəti aşağıdakı 3 tipdə formalaşmışdır: klassik, tənzimləyici, plan-direktiv [1, s.30-31].

Dövlətin maliyyə siyasəti sahəsindəki fəaliyyəti müəyyən olunmuş qayda və normalara uyğun həyata keçirilir. Düzgün maliyyə siyasətinin həyata keçirilməsində hüquqi normaların tətbiqi mühüm rolə malikdir. Hüquqi normalara əməl edilməsi vahid maliyyə siyasətinin həyata keçirilməsi və bu sahədə ciddi maliyyə intizamının qorunmasını təmin edir. Maliyyə hüququ- maliyyə siyasətinin təşkili və həyata keçirilməsində mühüm üsullardan biri olub, iqtisadi inkişafa mühüm təsir göstərir.

Bu gün inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrin tarixi təcrübəsi digər vacib məsələyə diqqət çəkir. Sağlam ictimai maliyyələr və dayanıqlı valyuta özəl maliyyə institutlarının inkişafında önəmli determinantlardı [4, s.28]. İqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrdə maliyyə təşkilatları bankları, sığorta təşkilatlarını, pensiya fondlarını, müxtəlif investisiya sxemlərini, qoruyucu bankları, kredit birləşmələrini, qiymətli kağızlar bazarını əhatə edir. İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə yerli nüfuzla və qrup normalarla formalaşmış xüsusi kreditləşmə vacib rol oynayır. Bununla əlaqədar uzunmüddətli bank kreditləşməsinin iqtisadi artıma təsiri, maliyyə vasitəçilərinin fəaliyyətlərinin institusional təminatı sahəsində sualların araşdırılması xüsusi əhəmiyyət kəsb edəcək. Yeni texnologiyaların yaradılması ilə birgə kapital qoyuluşu, əhalinin təhsil səviyyəsinin artırılması, əməyin beynəlxalq bölgüsü də daxil olmaqla dayanıqlı iqtisadi artımın vacib faktorlarındanıdır. İnteraksiya proseslərinin analizi zamanı birinci planda kapital qoyuluşunun maliyyələşməsi problemlərinin qaçılmaz olduğu görünür. Təsəvvür etmək üçün Solou-Suenin və Romerin geniş yayılmış iqtisadi artım modellərini yada salmaq olar [3, s.3, 79; 1, s.34-35]. Kapital qoyuluşlarının maliyyələşməsinin müəyyən formaları tarixən formalaşmışdır.

Həyata keçirilmiş tədqiqatlar maliyyə sisteminin

strukturunun adıçəkilən sektorların inkişaf tempinə təsirini müəyyən etmədi və göstərdi ki, sənayenin iqtisadi inkişafı üçün hüquqi və maliyyə sistemlərinin bütövlükdə ümumi inkişaf səviyyəsi prinsiplial əhəmiyyət kəsb edir. Bu cür uyğunluqlar ayrı-ayrı firmalar səviyyəsində də əldə edilmişdir. Beləliklə, maliyyə sisteminin inkişaf səviyyəsi və iqtisadi artımın qarşılıqlı əlaqəsi ilə bağlı sualların araşdırılması əsas müddəaları formalaşdırmağa imkan verir:

- İqtisadi artım templəri ilə əlaqəli olan maliyyə sisteminin həcm və effektivliyi;

- Bütövlükdə nəzərdən keçirilən maliyyə sistemi iqtisadi artımın faktorudur;

- Maliyyə sisteminin bank və bazar yönümlü sektorlarına bölünməsi heç də həmişə yerinə düşmür;

- İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə iqtisadi artım kapitalın yığılımı nəticəsində, inkişaf etmiş ölkələrdə isə istehsal faktorlarının effektivliyi nəticəsində baş verir;

- İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə iqtisadi artımın kanalı banklardan, inkişaf etmiş ölkələrdə isə bazar-dan asılıdır [1, s.38-39].

Beləliklə, bazar yönümlü sistemlər şəxsi hüquqların və müqavilələrin güclü hüquqi mühafizəsi şəraitində uğurla fəaliyyət göstərir, keçid iqtisadiyyatlı ölkələrdə hüquq sistemləri effektiv fəaliyyət göstərmirlər. Razılaşmalara tam nəzarət etmək üçün müqavilələrdə bütün detalları nəzərdən keçirmək çətin məsələdir və adi hüquq əməllərinə malik ölkələrdə məhkəmə müqavilənin hərfini deyil, məğzini izləməyə çalışırsa, o zaman bu əməllərə malik olmayan ölkələrdə ancaq güclü banklar müqavilə münasibətlərinin mühafizəsini artırmağa qadirdirlər. Müştəriləri informasiyanın açıqlanmasına və kreditin qaytarılmasına məcbur etməklə onlar sənaye inkişafını asanlaşdırırlar. Deməli, bazar yönümlü sistemlər bank yönümlü sistemlərə nisbətən kapitalın yeni innovativ firmaların xeyrinə bölüşdürülməsinə az effektivlidirlər. Azərbaycan iqtisadiyyatının mövcud institusional mühitində perspektiv araşdırma proqramı əhəmiyyətli, ciddi, deduktiv maliyyə əməlləri ilə, həmçinin institusional analizin metodlarını da özünə daxil etməlidir, hansı ki, xüsusi diqqəti mövcud bacarığa maliyyə sisteminin tətbiqinin spesifik problemlərin aşkarı çıxarılması, fəvqəladə iqtisadiyyatın sosial-iqtisadi dəyişikliklərinin təsadüfi olmadığını əsaslandırmağı əhatə edir.

Açar sözlər: maliyyə, maliyyə analizi, davamlı inkişaf, sahibkarlıq, iqtisadiyyat, istehlak fondu.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. *Abdullayeva A. Milli iqtisadiyyatda iqtisadi artımla maliyyə sisteminin qarşılıqlı əlaqəsinin təmin olunmasının nəzəri-metodoloji əsasları*” mövzusunda magistr işi, Bakı: 2016.
2. *Azərbaycan iqtisadiyyatı*” (Dərslük) Bakı: 1993.
3. Barro R, Salai-Martin X. *Economic Growth*, McGraw-Hill, Inc., 1992.
4. Sylla R. *Financial Systems and Economic Modernization: A New Historical Perspective*. – New York University. Processed., 2000.
5. Брайчева Т.В. *Государственные финансы*. СПб: Питер, 2001, 288 с.
6. *Финансово-кредитный словарь*” (в 3-их томах), Москва 1994, 1996, 1998.
7. *Финансы*”, Учебник / (под редакций В. М. Родионовой), Москва 1999.
8. *“Финансы”*, Учебник / (под редакций Л. А. Дробизикой), Москва 2000.
9. Романовский М.В, и др. *Основы теории и практики государственных финансов*. М.; Изд. “Экономика и финансы”, 686 с.
10. Забородина В.В. *Финансы*. М., 1998. 278 с.

Миралиев Дильгам

Значение финансового анализа и современного предпринимательства как движущей силы экономики

РЕЗЮМЕ:

Взаимодействие финансовой системы с экономическим ростом привлекло внимание экономистов еще 100 лет назад. Однако в этот период исследование проблемы носило отнюдь не регулярный характер: несмотря на то, что исследования по теме публиковались лишь в последние 30 лет, интерес к теме не ослабевает, поэтому данное направление экономической анализ можно охарактеризовать как динамично развивающийся и перспективный.

Однако идей и единых мнений в рамках рассматриваемого вопроса в экономической теории не так много, что является характерной чертой развивающейся науки. Консенсус участвует во взаимодействии финансовой системы и экономического роста. Приобретение большого количества статической информации о развитии финансовой системы и экономических методов

привело к отходу от чисто теоретических моделей, качественного историко-экономического анализа и увеличению количества эмпирических исследований.

Ключевые слова: финансы, финансовый анализ, устойчивое развитие, предпринимательство, экономика, потребительский фонд.

Miraliyev Dilgam

The importance of financial analysis and modern entrepreneurship as a driving force in the economy

SUMMARY:

The interaction of the financial system with economic growth attracted the attention of economists even 100 years ago. However, during this period, the investigation of the problem was not at all regular: despite the fact that the research on the topic was published only in the last 30 years, the interest in the topic does not weaken, therefore, this direction of economic analysis can be characterized as dynamically developing and perspective.

However, there are not so many ideas and common opinions within the framework of the issue under consideration in economic theory, which is a characteristic feature of developing science. Consensus is involved in the interaction between the financial system and economic growth. The acquisition of a large amount of static information about the development of the financial system and economic methods led to a departure from purely theoretical models, qualitative historical-economic analysis and an increase in the number of empirical studies.

Key words: finance, financial analysis, sustainable development, entrepreneurship, economy, consumer fund.